

Beata Owczarczyk

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

ZNACZENIE SEKTORA MŚP DLA GOSPODARKI RYNKOWEJ

Streszczenie: Małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP) odgrywają istotną rolę w gospodarce światowej, są ważnym jej elementem i kluczowym źródłem wzrostu gospodarczego, dynamiki i elastyczności gospodarki rynkowej. Są dominującą formą prowadzenia działalności gospodarczej przedsiębiorstw, stanowiąc od 95% do ponad 99% ich liczby w zależności od państwa. Zwłaszcza w dobie kryzysu finansowego mogą one być szansą na zmniejszenie skutków spowolnienia gospodarczego. Stąd też władze państwowe podejmują wiele działań, by wspierać sektor MŚP i jednocześnie niwelować negatywne uwarunkowania ich funkcjonowania. Celem artykułu jest próba pokazania znaczenia tych jednostek dla gospodarki rynkowej. Przedstawiona została też krótka ich charakterystyka, bariery, jakie napotykają te firmy, prowadząc działalność gospodarczą, oraz działania podejmowane w celu ich ochrony.

Słowa kluczowe: MŚP, rola MŚP w gospodarce, bariery ograniczające działalność MŚP.

1. Wstęp

Małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP) odgrywają istotną rolę w gospodarce światowej, są ważnym jej elementem i kluczowym źródłem wzrostu gospodarczego, dynamiki i elastyczności gospodarki krajów zarówno rozwiniętych, jak i rozwijających się. MŚP są dominującą formą prowadzenia działalności gospodarczej wśród przedsiębiorstw, stanowiąc od 95% do ponad 99% ich liczby w zależności od państwa¹ [OECD 2006, s. 1]. Ponadto podmioty gospodarcze z tego sektora odgrywają istotną rolę w zachowaniu konkurencyjności i wykorzystaniu innowacji, które następnie mogą zostać zaadaptowane i wykorzystane przez większe przedsiębiorstwa. Przyczyniają się również do większej niż duże jednostki kreacji zatrudnienia, gdyż są bardziej elastyczne i szybciej dostosowują się do zmieniających się warunków otoczenia [Voulgaris, Asteriou, Agiomirgianakis 2004, s. 248].

Z roku na rok wzrasta rola MŚP w gospodarce rynkowej poszczególnych krajów. Zwłaszcza w dobie kryzysu finansowego mogą one być szansą na zmniejszenie

---

¹ Według danych Eurostatu na koniec 2007 r. MŚP stanowiły 99,8% wszystkich europejskich przedsiębiorstw [Audretsch i in. 2009, s. 12], w Polsce ten udział był podobny, według danych GUS na koniec 2007 r. wyniósł on 99,86% [Zołnierski 2009, s. 28].

skutków spowolnienia gospodarczego. Stąd też władze państwowe podejmują wiele działań, by wspierać sektor MŚP i jednocześnie niwelować negatywne uwarunkowania ich funkcjonowania. Celem artykułu jest próba pokazania znaczenia tych jednostek dla gospodarki rynkowej. W celu pełniejszego zrozumienia istoty sektora MŚP przedstawiona zostanie krótka ich charakterystyka, bariery, jakie napotykają te firmy, prowadząc działalność gospodarczą, oraz działania podejmowane w celu ich ochrony, w tym program „Akt dla drobnej przedsiębiorczości” w Europie wdrażany przez Unię Europejską.

2. Charakterystyka MŚP

Przedsiębiorstwa z sektora MŚP są bardzo zróżnicowaną grupą, działają one we wszystkich możliwych branżach i obszarach aktywności gospodarczej. Ponadto istnieją trudności z określeniem, kiedy dany podmiot gospodarczy można zaliczyć do sektora MŚP. W literaturze przedmiotu nie ma definicji jasno precyzującej kryteria przynależności jednostki gospodarczej do grupy małych i średnich przedsiębiorstw. Najczęściej wyróżnia się kryteria ilościowe i jakościowe pozwalające na zaliczenie danego podmiotu do tej grupy. Wynika to z różnych makroekonomicznych uwarunkowań społeczno-gospodarczych w poszczególnych krajach, jak również ze specyfiki branży, w której funkcjonują te podmioty gospodarcze [Janiuk 2004, s. 13].

Kryteria ilościowe klasyfikujące małe i średnie przedsiębiorstwa są różne w poszczególnych krajach, jak również ulegają one zmianom w czasie. Niemniej jednak do najczęściej wymienianych zalicza się: wielkość zatrudnienia, wartość aktywów oraz wartość obrotu, czyli przychodów ze sprzedaży wyrobów, towarów i usług oraz operacji finansowych. Przeważnie dominującym kryterium wyodrębnienia małych i średnich przedsiębiorstw jest liczba zatrudnionych osób w danym podmiocie. Następnie dopiero wykorzystywane są pozostałe czynniki (poziom aktywów, wartość kapitałów, wielkość obrotu, wyniki finansowe, nakłady inwestycyjne itp.) [Skowronek-Mielczarek 2007, s. 2].

Definicję określającą przedsiębiorstwa z sektora MŚP w Polsce zawiera Ustawa z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (DzU 2004 nr 173, poz. 1807 z późn. zm.). Klasyfikacja ta jest zgodna z Rekomendacją Komisji Europejskiej. Tabela 1 przedstawia kryteria ilościowe przynależności podmiotu gospodarczego do grupy małych i średnich przedsiębiorstw.

Kolejnym wymienionym kryterium są *kryteria jakościowe*, które podkreślają m.in. ekonomiczną i prawną samodzielność właściciela firmy, rozumianą przeważnie jako stan, w którym właściciel, na podstawie prawa własności, może realizować w przedsiębiorstwie każdy pomysł, bez ingerencji osób trzecich, i to na własne ryzyko. W wielu definicjach owa cecha MŚP jest zasadniczym kryterium wyodrębniania tej grupy podmiotów gospodarczych, jak również sami właściciele wskazują ją jako najistotniejszą [Łuczka 2001, s. 15-16]. Ponadto warto podkreślić, że kryteria jakościowe są swoistym uzupełnieniem kryteriów ilościowych, gdyż nie służą one

tylko do wyodrębnienia małych i średnich przedsiębiorstw, ale stanowią o cechach charakterystycznych MŚP, ich zaletach oraz słabościach [Poznańska 1998, s. 18-19]. Przykład zakresu kryteriów jakościowych małego i średniego przedsiębiorstwa i związanych z nim cech charakterystycznych zawiera tab. 2.

Tabela 1. Kryteria ilościowe wyodrębnienia MŚP w Polsce

Kryterium wyróżnienia	Mikro	Małe	Średnie
Średnioroczne zatrudnienie	poniżej 10 osób	10-49 osób	50-249 osób
Roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych	do 2 mln euro	2-10 mln euro	10-50 mln euro
Suma aktywów	do 2 mln euro	2-10 mln euro	10-43 mln euro

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r....].

Tabela 2. Kryteria jakościowe wyodrębnienia MŚP i wynikające z nich cechy

Kryterium	Charakterystyczne cechy
System zarządzania	Funkcje kierownicze: właściciel, zarządzenia osobiste; System informacji: ograniczony; Model zarządzania: scentralizowany; Rola instytucji: duża
Organizacja	Struktura: funkcjonalna; Powiązania informacyjno-decyzyjne: bezpośredni kontakt; Formalizacja zadań: niewielka; Delegacja uprawnień: ograniczona; Elastyczność struktury: duża
Udział w rynku	Orientacja: indywidualne potrzeby klientów; Pozycja: niewielki wpływ na popyt
Produkcja	Rodzaj: pracochłonna; Podział pracy: niewielki; Rodzaj urządzeń: uniwersalne; Możliwości obniżki kosztów: ograniczone; Skłonność do innowacji: duża
Finanse	Własność kapitału: jeden właściciel lub kilka osób; Dostęp do rynku kapitałowego: niewielki
Kadry	Kwalifikacje: – niewykwalifikowani pracownicy: niewielki udział; – absolwenci szkół wyższych: niewielki udział; Kontakty między pracownikami: powszechne
Badania i rozwój	Prace badawcze: orientacja na potrzeby klientów

Źródło: [Kiziukiewicz, Sawicki 1998, s. 11].

Jak można zauważyć, w MŚP zarządzanie skupione jest w rękach właściciela bądź właścicieli, zatem w takich firmach ma ono charakter osobisty. Fakt ten powoduje, że system rozprzestrzeniania się informacji jest ograniczony i z reguły zorganizowany wokół właściciela. Ponadto MŚP nie posiadają wystarczających środków na to, aby pozyskiwać szeroki zakres danych ze swojego otoczenia, co wymusza na nich konieczność czerpania z ogólnodostępnych źródeł, które nie zawsze w pełni odpowiadają ich potrzebom.

Sam proces zarządzania w małych i średnich przedsiębiorstwach różni się znacznie od procesu zarządzania dużym podmiotem. W dużych firmach zarządzanie jest postrzegane jako proces przewidujący i kształtujący otoczenie oraz koncentrujący się na precyzowaniu celów długoterminowych i formułowaniu stosownych strategii zmierzających do ich osiągnięcia. Natomiast zarządzanie w MŚP jest przede wszystkim procesem polegającym na dostosowaniu ograniczonych zasobów do potrzeb rynku w celu zmaksymalizowania krótkookresowej przewagi konkurencyjnej. Podmioty gospodarcze skupiają się nie na przewidywaniu i kształtowaniu otoczenia, lecz na jak najszybszym przystosowaniu się do zmieniających się wymagań otoczenia, by złagodzić negatywne skutki tychże zmian [Hewelt, Popławski, Sojka 1994, s. 19].

Funkcjonowanie małych i średnich przedsiębiorstw jest determinowane koniecznością, aby struktura takiej organizacji była funkcjonalna. Powoduje to, że firma odznacza się dużą elastycznością i jest w stanie dostosować się do zmieniających się warunków otoczenia. Ze względu na to, iż struktura organizacji jest płaska, występuje bezpośredni kontakt między zarządzającymi, właścicielami a pozostałymi pracownikami. Ponadto, ze względu na ograniczoną liczbę zatrudnionych w MŚP, występuje przeważnie niewielka formalizacja zadań oraz ograniczone możliwości delegowania uprawnień na niższe szczeble.

Produkcja małych i średnich przedsiębiorstw wykazuje cechy pracochłonności, a podział obowiązków między pracownikami jest niewielki, gdyż wykonują oni wiele powierzonych im obowiązków, charakteryzujących się znacznym zróżnicowaniem. Ponadto stosowane urządzenia w MŚP mają charakter uniwersalny, gdyż nie stać ich na urządzenia drogie, wyspecjalizowane. Stąd też decydują się na sprzęt, który może mieć kilka różnych zastosowań. Przyczynia się to, z jednej strony, do występowania ograniczonych możliwości obniżki kosztów, z drugiej zaś – takie firmy skłaniają się do zachowań innowacyjnych. Warto również wskazać, iż przedsiębiorstwa te z reguły nie przeznaczają środków finansowych na badania, a jeżeli już decydują się na taki krok, to dotyczą one przede wszystkim rozpoznania i oceny potrzeb potencjalnych klientów czy też ich gustów i preferencji.

MŚP zatrudniają z reguły wykwalifikowanych pracowników. Podyktowane to jest ograniczaniem kosztów związanych z doszkalaniami zatrudnionych osób. Pracownik z dużym zakresem wiedzy i umiejętności jest z reguły mniej kosztowny dla podmiotu, gdyż wymaga mniejszej liczby szkoleń. Może być mu również powierzony szerszy zakres obowiązków. Taka polityka właścicieli firmy nie jest

równoważna z faktem, iż nie są zatrudniani pracownicy bez wystarczających kwalifikacji czy też absolwenci, ale ich udział w ogólnej liczbie zatrudnionych jest stosunkowo niewielki.

Najważniejszą kwestią dotyczącą specyfiki MŚP wydają się finanse. Małe i średnie przedsiębiorstwa gromadzą kapitał w fazie zakładania firmy ze środków właściciela lub jego rodziny. Dopiero później powstaje on z wypracowanego zysku podmiotu, przeznaczanego na inwestycje lub gromadzenie oszczędności. Podyktowane jest to niechęcią właściciela do kredytów bankowych i wszelkich zobowiązań. Obawa przed zaciąganiem kredytów i uzależnianiem się od kapitału obcego występuje na wszystkich etapach funkcjonowania jednostki gospodarczej [Łuczka 2001, s. 16-17]. Z drugiej jednak strony pozyskanie środków pieniężnych z zewnątrz jest w przypadku MŚP utrudnione, gdyż przedsiębiorstwa te mają raczej niewielkie, by nie powiedzieć żadne, możliwości dostępu do rynku kapitałowego. Taka sytuacja może być tłumaczona przez teorię tzw. luki finansowej. Wyraża się to tym, iż przedsiębiorstwo rozrosło się do tego stopnia, że wyczerpało już wszystkie możliwości krótkookresowego finansowania, jednakże jest zbyt małe, by pozyskać fundusze z rynków kapitałowych [Mikołajczyk, Rynkowski 2006, s. 212].

Brak dostępu do zorganizowanego rynku kapitałowego wyraża się także niezdolnością do emitowania papierów wartościowych notowanych na giełdzie, w tym akcji. Podyktowane to może być zbyt wysokimi kosztami tejże emisji, które znacznie mogą przewyższyć ewentualne korzyści płynące z podwyższenia kapitału. Ponadto właściciele MŚP w wyniku emisji akcji utraciliby samodzielność prawną i ekonomiczną [Łuczka 2001, s. 17]. A jest to jedna z ważniejszych cech funkcjonowania przedsiębiorstwa z tego sektora.

3. Rola MŚP w gospodarce rynkowej

Przedsiębiorstwa z sektora MŚP są bardzo ważne dla gospodarki z powodu ich dużego udziału w tworzeniu PKB² oraz w zatrudnieniu³, jak również ze względu na korzystny wpływ na jej rozwój i konkurencyjność. Specyficzna rola małych i średnich przedsiębiorstw wynika z faktu, że rozwijają one przedsiębiorczość, kreują nowe potrzeby, nowe dziedziny i sposoby działania. Powoduje to, iż ta grupa firm

---

² Według danych Eurostatu na koniec 2007 r. udział sektora MŚP w tworzeniu PKB wyniósł 58%, z czego przedsiębiorstwa mikro wytworzyły 19%, małe – 19%, a średnie – 20% [Audretsch i in. 2009, s. 28], w Polsce natomiast udział MŚP w PKB wyniósł 47,4% (mikro wytworzyły 30,1%, małe – 7,3%, a średnie – 10%) [Żołnierski 2009, s. 25].

³ Według danych na koniec 2007 r. liczba pracujących ogółem w UE wyniosła 130 805 tys. osób, z czego na sektor MŚP przypadło 87 909 tys., czyli 67,21% (przedsiębiorstwa mikro – 38 890 tys., małe – 27 062 tys., a średnie – 21 957 tys.) [Audretsch i in. 2009, s. 20], w Polsce według danych GUS na koniec 2007 r. liczba pracujących ogółem wyniosła 8969 tys. osób, w tym w sektorze MŚP – 6220 tys., czyli 69,35% (przedsiębiorstwa mikro – 3593 tys., małe – 1008 tys., a średnie – 1619 tys.) [Żołnierski 2009, s. 27].

jest w większości krajów (w tym również w Polsce) przedmiotem aktywnej polityki państwa. Niemalże wszystkie kraje tworzą preferencje dla zakładania i rozwoju MŚP, które mają na celu zrównoważyć naturalne słabości wynikające z niewielkiej skali działania tychże podmiotów gospodarczych [Wołoczek 2004, s. 113].

W miarę upływu czasu stopniowo zwiększała się rola małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce. W literaturze przedmiotu można znaleźć wiele systematyk i opisów przyczyn tego wzrostu. B. Bartkowiak do standardowych zestawień zalicza [Bartkowiak 2009, s. 12-13]:

- zmiany techniki wytwarzania i usług – rewolucja technologiczna i związane z nią miniaturyzacja, specjalizacja oraz zrutynizowanie procedur i reżimów technologicznych spowodowały w latach 70. XX wieku dekoncentrację produkcji i usług,
- rozwój sektora usług – w ostatnich latach rośnie zapotrzebowanie na usługi, zwłaszcza na reklamę i badania rynku,
- wzrost konkurencji Trzeciego Świata i spadek międzynarodowej konkurencyjności dużych firm – duże firmy w większym zakresie eksportują swoje wyroby, dlatego też zmiany konkurencyjności eksportu uderzają głównie w duże przedsiębiorstwa, które przesuując część produkcji do małych podmiotów, starają się zredukować koszty własnej działalności,
- zmiany na rynkach czynników produkcji – umożliwiły większy dostęp małych firm do rynku pracy i kapitału,
- wzrost cen energii i spadek światowego popytu – ma on większy wpływ na duże niż na małe przedsiębiorstwa,
- efekt makroekonomiczny – jego źródłem są zmiany wywołane okresem gospodarczej recesji lub ożywienia; z reguły obserwowana jest znaczna ekspansja małych i średnich przedsiębiorstw w okresach recesji,
- czynniki polityczne, promocja kultury przedsiębiorczej i antyrządowe uprzedzenia,
- moda i zmiana gustów – zwiększenie popytu na produkty i usługi coraz bardziej zróżnicowane i dopasowane do indywidualnych potrzeb klientów powiększa nisze dostępne dla małych i średnich przedsiębiorstw,
- zmiany w strategii dużych przedsiębiorstw – wyrażające się przede wszystkim w mniej agresywnym inwestowaniu i procesach restrukturyzacyjnych dużych podmiotów.

Dzięki roli odgrywanej przez MŚP na wolnym rynku następuje wzrost znaczenia tych podmiotów w strukturze światowej gospodarki. Można stwierdzić, iż udział danego kraju w gospodarce światowej w znacznej mierze zależy od kondycji tego sektora [Janiuk 2004, s. 25]. Rola sektora MŚP jest istotna, gdyż firmy te są stymulatorem rozwoju gospodarki. Ich liczba, a także potencjał w określonych sytuacjach jest jedną z miar oceny wzrostu gospodarczego.

Niekiedy wskazuje się, iż z rynkowego punktu widzenia MŚP mogą mieć przewagę nad dużymi podmiotami gospodarczymi, dotyczy to szczególnie takich czyn-

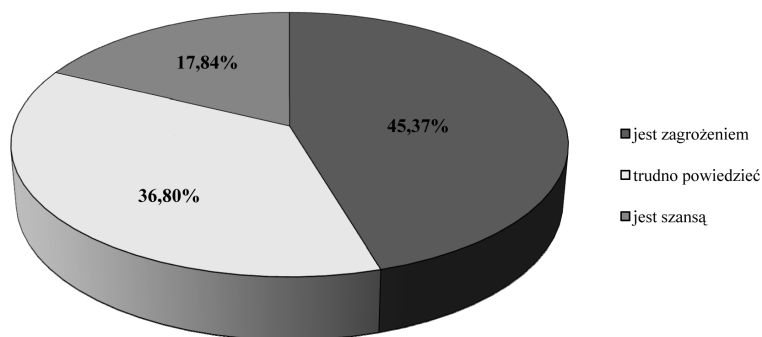
ników, jak: szybsza reakcja na zmieniające się wymagania rynku, brak zbiurokratyzowania struktury zarządzania, wykorzystanie okazji gospodarczych pojawiających się na rynku czy też racjonalny i sprawny przepływ informacji wewnątrz firmy, by jak najlepiej dostosować się do zmian i wymagań zewnętrznych. Nie mniej ważne jest lepsze wykorzystanie specjalistów o większym zakresie wiedzy, otwarcie firmy na wykorzystanie pojawiających się innowacji, które są łatwiej weryfikowane przez rynek, łatwe wchodzenie w układy kooperacyjne oraz wykorzystanie uprzywilejowanych warunków do uzyskiwania środków finansowych ze specjalnie uruchamianych źródeł dla wspierania rozwoju gospodarki lokalnej [Strużycki 2002, s. 20-21]. Szczególnie może mieć to znaczenie teraz w dobie kryzysu finansowego, kiedy to duże koncerny znacznie ograniczają swoją działalność, zwłaszcza eksportową, zwalniają pracowników i zmniejszają bądź wstrzymują swoje inwestycje.

Firmy z sektora MŚP, ze względu na większą elastyczność, szybciej mogą dostosować się do niekorzystnych warunków panujących na rynku oraz mogą być szansą dla bezrobotnych na znalezienie nowej pracy. W czasie spowolnienia gospodarczego małe i średnie podmioty mogą pozyskać wysoce doświadczonych i wykwalifikowanych pracowników, którzy tracą zatrudnienie w dużych przedsiębiorstwach i prawdopodobnie, gdyby nie kryzys finansowy, nigdy nie zdecydowałiby się na pracę w tym sektorze. Pozyskanie tak wartościowej kadry może przyczynić się do dalszego rozwoju danej jednostki gospodarczej, co w dalszej kolejności może doprowadzić do rozwoju gospodarki ze względu na duży udział MŚP w zatrudnieniu, wytwarzaniu PKB i działalności innowacyjnej. Poza tym zatrudnienie wykwalifikowanej kadry w dobie kryzysu gospodarczego jest mniej kosztowne, gdyż obniża się poziom wynagrodzeń w całej gospodarce. Ponadto ze względu na mniejszą skalę działania i mniejszy zakres powiązań firm z sektora MŚP mogą one w większym zakresie oprzeć się niekorzystnym tendencjom panującym na rynku.

Sami przedsiębiorcy spytani o kryzys finansowy stwierdzili, że przetrwają ten okres nawet, jeśli potrwa on ponad rok – zadeklarowało tak 90,61% małych i średnich przedsiębiorstw (według badania przeprowadzonego przez portal Firmy.net na próbie 2310 polskich przedsiębiorstw w dniach 5-6 marca 2009 r.). Na rysunku 1 zostały przedstawione wyniki dotyczące odpowiedzi przedsiębiorców na pytanie: czy kryzys finansowy jest szansą czy zagrożeniem dla przyszłości ich firmy.

Jak można zauważyć, mniej niż połowa respondentów uważa, że kryzys finansowy jest zagrożeniem dla ich firmy. Jednak ok. 18% ankietowanych twierdzi, że taka sytuacja jest wyraźną szansą dla rozwoju ich podmiotu. Przy czym duża część przedsiębiorców (36,8%) nie jest w stanie określić, jak kryzys finansowy może wpłynąć na prowadzoną przez nich działalność gospodarczą.

Przyjmuje się, że firmy z sektora MŚP najszybciej reagują na pojawiające się potrzeby oraz preferencje potencjalnych klientów, zatem sektor ten charakteryzuje się dynamicznym podejściem do otoczenia. Przedsiębiorstwa te są w stanie zaangażować środki finansowe w różne branże i w rentowne przedsięwzięcia inwestycyjne w danych warunkach rynkowych. MŚP kreują nową wartość dla potencjalnych na-

Rys. 1. Opinia przedsiębiorców z sektora MŚP na temat kryzysu finansowego

Źródło: [Bodziony 2010].

bywców, angażując konieczny do tego czas i wysiłek przy akceptowalnym poziomie ryzyka finansowego i operacyjnego. Przeważnie opierają się na produkcji opartej na ciągłym poszukiwaniu okazji rynkowych, a nie na ekonomii skali. W związku z tym koncentrują się one na poszukiwaniu dla siebie określonych nisz rynkowych pozwalających im aktywnie działać i jednocześnie chroniąc małe i średnie jednostki przed silną konkurencją ze strony dużych podmiotów. Większe przedsiębiorstwa ustępują miejsca mniejszym firmom, gdyż działanie na niewielkich rynkach jest dla nich nieopłacalne, w związku z tym rezygnują z wchodzenia w takie segmenty. Firmy sektora MŚP mają z reguły trafne rozeznanie sytuacji rynkowej, stanu równowagi oraz konkurencji. Ponadto aktywizują one rozwój regionalny i lokalny, a także rozwijają nowe inicjatywy sprzyjające zmniejszeniu bezrobocia. Pełnią również funkcję komplementarną w stosunku do wielkich firm i sektora publicznego oraz stanowią swoiste zaplecze kooperacyjne, które wspomaga funkcjonowanie dużych korporacji [Skowronek-Mielczarek 2007, s. 8].

Warto również zaznaczyć, iż aktualny kryzys finansowy znacznie wpływa na decyzje, które podejmują firmy z sektora MŚP. Są one bardziej skłonne do zachowań innowacyjnych i nowych działań, niekiedy ryzykownych, by przetrwać w niekorzystnych warunkach. Czasami decydują się na zmianę profilu działalności bądź też na łączenie się z innymi podmiotami w celu uzyskania silniejszej przewagi konkurencyjnej.

M. Strużycki wskazuje, iż sektor MŚP może odgrywać wiele ról w gospodarce, a wśród nich wyróżnia [Strużycki 2002, s. 40]:

- przyczynianie się do szybkich zmian w strukturze przemysłowej kraju przez wykorzystanie możliwości powstających w wyniku restrukturyzacji różnych dziedzin produkcji, tworzenia nowych rodzajów usług itp.,
- umacnianie własności prywatnej środków produkcji dzięki wykorzystaniu pojawiających się okazji będących skutkiem restrukturyzacji przemysłu państwowego, podziału dużych podmiotów na samodzielne spółki i inne jednostki,

- wykorzystywanie pojawiających się tendencji w zakresie dekoncentracji i demonopolizacji,
- aktywne przejmowanie wolnych zasobów siły roboczej z tych regionów, w których restrukturyzacja doprowadzi do masowych zwolnień i zamykania nierentownych podmiotów,
- tworzenie nowych małych i średnich przedsiębiorstw z myślą o rozwiniętym systemie kooperacji, podwykonawstwa, outsourcingu, które pozwalają na bardziej specjalistyczne, a czasami nawet tańsze organizowanie produkcji końcowej.

Wskazuje się, że efekty gospodarcze osiągnane przez sektor małych i średnich przedsiębiorstw dotyczą: podstawowych procesów produkcyjnych, działalności opartej przeważnie na zaspokojeniu potrzeb rynku lokalnego oraz stale rozwijających się możliwości zatrudnienia, czyli powstawania nowych miejsc pracy. Poza tym przyczyniają się one do tworzenia własnych innowacji lub absorpcji już istniejących, lepszego wykorzystania kapitałów oraz szybszego dostosowywania się do zmieniających się warunków otoczenia. MŚP wpływają również na możliwości podnoszenia standardów jakości i bezpieczeństwa wytwarzanych produktów i oferowanych usług, a także możliwości osiągnięcia przewagi konkurencyjnej przez ścisłą kontrolę oraz redukcję kosztów [Strużycki 2004, s. 19-20].

4. Bariery rozwoju MŚP i działania podejmowane w celu ich zniwelowania

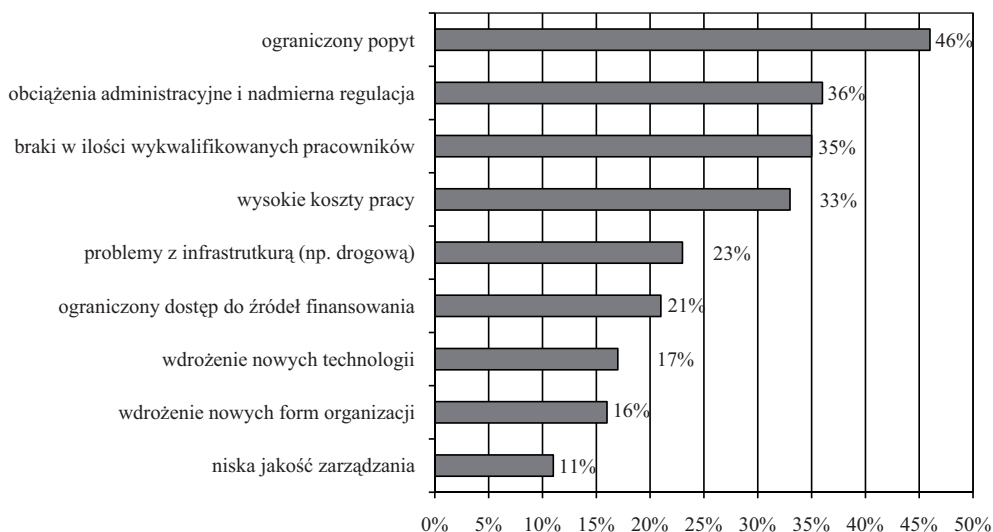
Na rozwój MŚP wpływa wiele czynników mikro- i makroekonomicznych. Uwarunkowania te często tworzą również wiele barier, które mogą wyhamowywać rozwój przedsiębiorstw z sektora MŚP, są to np.: spadek popytu, brak promocji przedsiębiorczości, brak instytucji otoczenia biznesu oraz utrudniony dostęp do finansowania i wspierania innowacyjności. Przyjmując powyższe ograniczenia, wskazuje się, że celem polityki makroekonomicznej winno być kształtowanie warunków sprzyjających pełnemu wykorzystaniu potencjału tychże podmiotów. Niezbędne jest zwiększanie aktywności gospodarczej oraz ich udziału w PKB. Natomiast istotą prowadzonej polityki są działania zmierzające do tworzenia dogodnych warunków rozwoju i jednocześnie usuwające istniejące bariery. Celem podejmowanych działań wobec MŚP powinno być zachęcenie ich do funkcjonowania, utrzymywania i wzrostu zdolnych do przetrwania na rynku podmiotów poprzez stworzenie odpowiedniego klimatu. Przez władze krajowe podejmowane są następujące działania [Berliński 2002, s. 25]:

- zachęcanie do zakładania przedsiębiorstw,
- tworzenie warunków do rozwoju nowo powstających firm z sektora MŚP,
- wspieranie przedsiębiorstw z sektora MŚP.

Powyższe czynności ułatwiają nowym firmom rozpoczęcie prowadzenia działalności przez stosowanie różnego rodzaju udogodnień, jak również wspierają podmioty gospodarcze już istniejące na wyższych etapach rozwoju.

Bariery, które napotykają małe i średnie przedsiębiorstwa, można różnie klasyfikować. K. Safin wyróżnia trzy podstawowe grupy barier. Są nimi [Safin 2002, s. 183-184]:

- *bariery społeczne* – odnoszące się do faktu, iż wśród społeczeństwa panuje niechęć do podejmowania pracy w prywatnych przedsiębiorstwach. Dzieje się tak dlatego, iż mimo wyższego wynagrodzenia, nie daje ona takiej pewności zatrudnienia jak w przedsiębiorstwach państwowych; poza tym w świadomości społeczeństwa funkcjonuje negatywny obraz przedsiębiorcy jako działającego na granicy prawa i bogacącego się kosztem innych,
- *bariery finansowe* – wiążące się ze znacznymi problemami z pozyskaniem potrzebnego kapitału, wyrażające się m.in. w braku zaufania banków do nowo powstających podmiotów, a także w niechęci samych przedsiębiorców do zaciągania kredytów, czy też trudności w pozyskiwaniu finansowania obcego,
- *bariery prawne* – obejmujące problemy dotyczące z jednej strony wprowadzania dużej liczby nowych przepisów odnoszących się bezpośrednio do sektora MŚP, który często nie nadąża za ich zmianami, a z drugiej egzekwowania już istniejących, czyli niewydolności wymiaru sprawiedliwości, wyrażającej się długimi okresami oczekiwania na rozprawę, jak również trwania samego postępowania sądowego.

Rys. 2. Ograniczenia w prowadzeniu działalności napotkane w ciągu ostatnich 2 lat (dot. okresu 2006/2007) przez małe i średnie przedsiębiorstwa z Unii Europejskiej

Źródło: [Observatory... 2007, s. 16].

Na przełomie lat 2006 i 2007 Komisja Europejska przeprowadziła badania dotyczące europejskich małych i średnich przedsiębiorstw. Badaniem objęto ponad

16 tysięcy podmiotów gospodarczych ze wszystkich krajów należących do Unii Europejskiej. Jednym z obszarów analizy była odpowiedź przedsiębiorców na pytanie: czy w ciągu ostatnich 2 lat ich firma trafiła na wyszczególnione ograniczenia prowadzenia działalności gospodarczej. Uzyskane wyniki badania ankietowego przedstawia rys. 2.

Jak można zauważyć, największym ograniczeniem prowadzenia działalności przez MŚP jest niedostateczny popyt zgłaszany przez konsumentów – aż 46% respondentów podało tę barierę. Nie mniej istotnymi przeszkodami w rozwoju przedsiębiorczości wskazanymi przez małe i średnie podmioty gospodarcze są obciążenia administracyjne i nadmierne regulacje w tym zakresie (36% respondentów wskazało tę barierę), jak również braki w ilości wykwalifikowanej kadry (35-procentowy udział) oraz nadmierne koszty pracy (33% udział). Na ograniczenie negatywnych skutków tych barier mają wpływ rządy państw, w których te niedogodności występują. Powinny one dążyć do ograniczenia biurokracji, zmniejszenia liczby przepisów prawnych oraz obciążeń fiskalnych firm z sektora MŚP.

Najmniej istotną, zdaniem przedsiębiorców, barierą jest niedostateczna jakość zarządzania. Ponadto nie przywiązują oni dużej wagi do ograniczeń działalności gospodarczej związanych z wdrażaniem nowych technologii czy też form organizacji.

Również w Polsce były prowadzone podobne badania. W lutym 2006 r. na zlecenie Krajowej Izby Gospodarczej przez Agencję Badań Rynku OPINIA zostały wykonane badania wśród przedsiębiorców z sektora małych i średnich przedsiębiorstw, dotyczące barier funkcjonujących w ich otoczeniu. Badaniem objęto 599 firm, które zidentyfikowały bariery utrudniające im funkcjonowanie i rozwój w skali od 1-5, gdzie 1 oznaczało barierę najmniej istotną, a 5 – najważniejszą. Wyniki tegoż badania przedstawia tab. 3, przy czym w ostatniej kolumnie podano, w jakim procencie podmioty oceniły daną barierę jako najbardziej istotną (ocena 5) lub bardzo istotną (ocena 4).

Na podstawie informacji zawartych w tab. 3 można wywnioskować, że dla niemal 70% badanych przedsiębiorców najważniejszą barierą funkcjonowania i rozwoju jest zła jakość prawa, wyrażająca się nieprecyzyjnymi ustawami i rozporządzeniami. W dalszej kolejności najistotniejszymi barierami były: niestabilny system prawny, system podatkowy, niedostosowanie prawa pracy do warunków funkcjonowania przedsiębiorstw, szara strefa oraz nieuczciwa konkurencja – uważało tak ponad 50% badanych. Większość barier została oceniona przez respondentów na poziomie średnio istotnym.

Porównując odpowiedzi uzyskane od polskich przedsiębiorstw z tymi otrzymanymi dla całej Unii Europejskiej, można stwierdzić, że w obu przypadkach ważną barierą jest zła jakość prawa, zbyt duża liczba nieprecyzyjnych ustaw i innych przepisów, przy czym dla rodzimych podmiotów to ograniczenie ma o wiele większe znaczenie niż w przypadku europejskich firm. Biorąc pod uwagę pozostałe bariery zgłaszane przez przedsiębiorców, należy zauważyć, że ich uporządkowanie jest podobne, jednak w Polsce większy odsetek wskazywał dane ograniczenie jako istotne.

Tabela 3. Bariery funkcjonowania i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w 2006 r.

Zidentyfikowane bariery	Średnia ocena w skali 1-5	Procent ocen na 4 lub 5
Zła jakość prawa. Niejasne, nieprecyzyjne ustawy i rozporządzenia	4,0	69,0
Niestabilny system prawny	3,7	58,0
System podatkowy	3,6	56,0
Niedostosowanie prawa pracy do warunków funkcjonowania firm	3,5	53,9
Szara strefa, nieuczciwa konkurencja	3,5	53,8
Pozapłacowe koszty pracy	3,4	46,7
Wysokie koszty kredytów	3,2	40,5
Niestabilna sytuacja polityczna	3,1	43,2
Funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości	3,0	40,0
Dostęp do źródeł finansowania	3,0	35,4
Funkcjonowanie administracji skarbowej	3,0	35,2
Korupcja	2,9	36,3
Prawo budowlane i prawo zagospodarowania przestrzennego	2,9	35,1
Brak wykwalifikowanych pracowników	2,9	34,6
Kurs złotego	2,6	29,0

Źródło: [Raport... 2006, s. 2].

Może to oznaczać, że w Polsce jest jeszcze wiele do zrobienia, by ułatwić prowadzenie działalności gospodarczej małym i średnim przedsiębiorstwom. Sami przedsiębiorcy stwierdzili, że władze jedynie deklarują konieczność usunięcia barier (uważa tak 47% ankietowanych) lub też w ogóle nie są zainteresowane ich usuwaniem (35% respondentów). Wydaje się to niepokojące, zważywszy na fakt, że tylko nieco ponad 3% przebadanych podmiotów uznało, iż władze działają aktywnie przy usuwaniu barier funkcjonowania i rozwoju firm z sektora MŚP.

Wiele krajów wykorzystuje instrumenty zabezpieczające działalność małych i średnich przedsiębiorstw. Wśród tych instrumentów można wymienić choćby programy finansowej pomocy rządowej dla MŚP, specjalne pożyczki na rekonstrukcję tych podmiotów, preferencje kredytowe i w systemie podatkowym, subwencje i ulgi związane z inwestycjami tych firm, regionalne fundusze wspierania małego biznesu oraz pomoc innowacyjną (techniczno-technologiczną).

W szeroki zakres działań podejmowanych na polu finansowym, prawnym i organizacyjnym przez różne kraje w celu ochrony sektora MŚP wpisuje się tzw. Akt dla drobnej przedsiębiorczości w Europie, którego realizacją zajmuje się Unia Europejska. Jest on odzwierciedleniem woli politycznej Komisji Europejskiej. Zzna-

cza się w nim istotną rolę MŚP w gospodarce unijnej i kompleksowe ramy polityki wobec tego sektora zarówno dla całej Unii Europejskiej, jak i dla poszczególnych państw członkowskich. Powodem opracowania tego dokumentu jest pragnienie poprawy ogólnego podejścia do przedsiębiorczości i promowanie rozwoju MŚP przez usuwanie barier spowalniających ten rozwój. Dokument ten jest zestawem 10 zasad, które powinny kierować tworzeniem i wdrażaniem polityki na szczeblu unijnym i krajowym po to, aby sektor małych i średnich podmiotów gospodarczych miał takie same warunki funkcjonowania w całej UE oraz w celu poprawienia ich otoczenia prawnego i administracyjnego [Stawiając na... 2008, s. 5]. Do zasad tych zaliczono [“Think Small First”... 2008, s. 4]:

1. Tworzenie środowiska, w którym przedsiębiorcy i firmy rodzinne mogą się rozwijać i w którym przedsiębiorczość jest doceniana.

2. Zapewnienie uczciwym przedsiębiorcom, którzy zbankrutowali, możliwości uzyskania drugiej szansy.

3. Tworzenie reguł zgodnie z zasadą „najpierw myśl na małą skalę”.

4. Tworzenie administracji odpowiadającej potrzebom MŚP.

5. Dostosowanie narzędzi polityki publicznej do potrzeb MŚP (m.in. przez ułatwienie MŚP lepszego wykorzystania pomocy krajowej).

6. Ułatwienie MŚP dostępu do finansowania i rozwój otoczenia prawnego i biznesowego wspierającego terminowe regulowanie płatności w transakcjach handlowych.

7. Pomoc MŚP w celu pełniejszego wykorzystania możliwości oferowanych przez jednolity rynek.

8. Promowanie doskonalenia umiejętności w ramach MŚP oraz wszelkich form innowacji.

9. Umożliwienie MŚP wykorzystania wyzwań związanych ze środowiskiem naturalnym.

10. Zachęcanie MŚP do czerpania korzyści z rozwoju rynków i wspieranie ich w tym.

Biorąc po uwagę powyższe, można stwierdzić, że Unia Europejska przypisuje duże znaczenie sektorowi MŚP, dlatego też podejmuje się wiele działań ułatwiających tym firmom prowadzenie działalności gospodarczej. Źródłem takiego preferencyjnego podejścia do małych i średnich firm jest przede wszystkim ich znaczny udział w tworzeniu PKB i zatrudnieniu oraz ich rola w łagodzeniu skutków kryzysu finansowego – o czym była mowa wcześniej.

5. Podsumowanie

Podmioty gospodarcze z sektora MŚP odgrywają znaczną rolę w gospodarce rynkowej. Wynika to przede wszystkim z ich ogromnej przewagi w ogólnej liczbie przedsiębiorstw, dużego udziału w tworzeniu PKB i zatrudnieniu oraz związane jest z ich elastycznością i możliwościami dostosowania się do turbulentnych warunków

otoczenia. Ponadto, ze względu na panujący kryzys finansowy, małe i średnie przedsiębiorstwa mogą być szansą na złagodzenie negatywnych skutków spowolnienia gospodarczego. Zatrudniają one część pracowników zwalnianych z dużych firm, a więc ograniczają wzrost bezrobocia. Dzięki dużej elastyczności mogą szybciej zmienić profil swojej działalności niż większe jednostki. Również mniejsze rozmiary prowadzonej działalności powodują, że wzrost kosztów funkcjonowania nie jest tak bardzo dotkliwy dla sektora MŚP jak dla dużych firm.

Mimo powyższych zalet małych i średnich przedsiębiorstw należy pamiętać, iż przed tymi jednostkami stoi wiele barier ograniczających ich działalność. Związane są one choćby z utrudnionym dostępem do zewnętrznych źródeł finansowania czy też z silną zbiurokratyzowaną administracją. Stąd też władze państwowe podejmują wiele działań prowadzących do zmniejszenia tych ograniczeń. Zadania w tym zakresie inicjowane są również w ramach Unii Europejskiej, która tworzy narzędzia polityki publicznej w celu ochrony i wspierania sektora MŚP. Stworzyła ona m.in. program „Akt dla drobnej przedsiębiorczości w Europie”, który stanowi swoisty schemat postępowania wobec MŚP dla państw należących do UE.

Literatura

- Audretsch D., Horst van der R., Kwaak T., Thurik R., *First section of the annual report on eu small and medium-sized enterprises*, „EIM Business & Policy Research, Zoetermeer”, January 2009, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/index_en.htm, 15.01.2010.
- Bartkowiak B., *Fundusze pożyczkowe i poręczeniowe w finansowaniu małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, CeDeWu Sp. z o.o., Warszawa 2009.
- Berliński L., *Zarządzanie strategiczne małym przedsiębiorstwem*, Oficyna Wydawnicza Ośrodka Postępu Organizacyjnego Sp. z o.o., Bydgoszcz 2002.
- Bodziony I., *MSP: Nie taki kryzys straszny*, <http://interaktywnie.com/biznes/newsy/raporty-i-badania/msp-nie-taki-kryzys-straszny-3295>, 15.01.2010.
- Hewelt P., Popławski W., Sojka S., *Małe przedsiębiorstwo*, [w:] *Wprowadzenie do zarządzania małym przedsiębiorstwem*, red. W. Popławski, S. Sojka, Wyd. Toruńska Szkoła Zarządzania, Toruń 1994.
- Janiuk I., *Strategiczne dostosowania polskich małych i średnich przedsiębiorstw do konkurencji europejskiej*, Difin, Warszawa 2004.
- Kızılkiewicz T., Sawicki K., *Rachunkowość małych firm*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1998.
- Luczka T., *Kapitał obcy w małym i średnim przedsiębiorstwie. Wybrane aspekty mikro- i makroekonomiczne*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa-Poznań 2001.
- Mikołajczyk B., Rynkowski T., *Wokół przedsiębiorczości i innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw*, [w:] B. Mikołajczyk, *Finansowe uwarunkowania konkurencyjności przedsiębiorstw z uwzględnieniem sektora MSP*, Difin, Warszawa 2006.
- Observatory of European SMEs. Analytical Report*, European Commission, November 2006-January 2007.
- OECD, *Financing SMEs and entrepreneurs*, „Policy Brief”, November 2006.

- Poznańska K., *Uwarunkowania innowacji w małych i średnich przedsiębiorstwach*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 1998.
- Raport z badań warunków dla funkcjonowania firm z sektora MSP*, Biuro ds. Unii Europejskiej Krajowej Izby Gospodarczej, KIG, Warszawa 2006.
- Safin K., *Zarządzanie małą firmą*, AE, Wrocław 2002.
- Skowronek-Mielczarek A., *Małe i średnie przedsiębiorstwa. Źródła finansowania*, C.H. Beck, Warszawa 2007.
- Stawiając na małe firmy. Europa jest dobra dla MŚP, MŚP jest dobre dla Europy*, Komisja Europejska, 2008.
- Strużycki M. (red.), *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce regionu*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2004.
- Strużycki M. (red.), *Zarządzanie małym i średnim przedsiębiorstwem. Uwarunkowania europejskie*, Difin, Warszawa 2002.
- “Think Small First”. A “Small Business Act” for Europe, Commission of the European Communities, Brussels, 25.6.2008.
- Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, DzU nr 173, poz. 1807 z późn. zm.
- Voulgaris F., Asteriou D., Agiomirgianakis G., *Size and determinants of capital structure in the greek manufacturing sector*, „International Review of Applied Economics”, vol. 18, no 2, April 2004.
- Wołoczek P., *Uwarunkowania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, [w:] A. Kaleta, K. Moszkowicz, L. Woźniak, *Przedsiębiorczość i innowacyjność małych i średnich przedsiębiorstw – wyzwania współczesności*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1030, AE, Wrocław 2004.
- Żołnierski A. (red.), *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2007-2008*, PARP, 2009, <http://www.parp.gov.pl/files/74/81/305/5000.pdf>, 30.01.2010.

THE SIGNIFICANCE OF SMES SECTOR IN THE MARKET ECONOMY

Summary: Small- and medium-sized enterprises (SMEs) play the significant role in the world economy, they are its important element and the key source of economic growth, dynamics and flexibility of the market economy. SME are the dominant form of leading economic activity by enterprises, accounting for 95% to 99% of all enterprises, depending on the country. Especially in the day of financial crisis they can help to decrease the results of the economic slow-down. Therefore, state powers undertake a number of steps to support the SME sector. The aim of the article is to present the significance of these companies to market economy. The article provides a short profile of these firms, the challenges they face, as well as actions undertaken to protect them.